http://www.rbseonline.com

अनुक्रमांक

कुल प्रश्नों की संख्या–28

प्री-बोर्ड परीक्षा–2020
PRE BOARD EXAM-2020

कुल पृष्ठों की संख्या–6

कक्षा - 10
विषय : संस्कृतम् (Sanskrit)

समय : 3¼ घण्टा **पूर्णांक : 80**

निर्देशाः (1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमम् स्वप्रश्नपत्रोपरि नामाङ्क अनिवार्यतः लेखनीयः।
(2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्यः। सर्वानां च अंका प्रश्नानाम् सम्मुखे अंकिताः।
(3) सर्वेषाम् प्रश्नानामुत्तराणि उत्तरपुस्तिकायामेव लेखनीयानि।
(4) एकस्य प्रश्नस्य सर्वेषाम् भागानाम् उत्तराणि एकत्रैव लेखनीयानि।

1. अधोलिखितस्य पाठ्यपुस्तकात् पठितगद्यांशस्य सप्रसङ्गं हिन्दी भाषायाम् अनुवादं लिखत— 5

स्वामिकेशवानन्दस्य जन्म पौषमासे १९४० तमे विक्रम-संवत्सरे (ईस्वी १७७३) राजस्थानस्य सीकर-जनपदे मगलूणा-ग्रामे अभवत्। अस्य पितुनमि ठासुरसी ढाका इति मातुश्च नाम साराँ इत्यासीत्। वाल्ये केशवानन्दस्य नाम 'बीरमा' इत्यासीत्। यदा एषः बालः सप्तवर्षकल्पः आसीत् तदैव उष्ट्रमेकमाश्रिव्य रतनगढ़-स्थले जीवनयापनं कुर्वन्नस्य पिता दिवङ्गतः।

अथवा

तस्मिन् काले उत्तरभारते मुगलवंशीयानां शासनकानां शासनम् आसीत्। राजानः तत्सेवामेव स्वकर्त्तव्यं मन्यमानाः देशरक्षाकर्त्तव्याद् सर्वथा विमुखाः आसन्। मुगलशासकस्य सहाय्यं विधाय आत्मगौरव मन्यन्ते स्म। शत्रुभिः सह दीर्घकालीनानां युद्धानां कारणेन मेवाऽराज्य-स्थितिः समीघीना न आसीत्।

2. अधोलिखितस्य पाठ्यपुस्तकात् पठितपद्यांशस्य सप्रसंङ्ग हिन्दी भाषायाम् अनुवादं लिखत— 5

अहिंसा परमो धर्मस्तथाऽहिसा परं तपः।
अहिंसा परमं सत्यं यतो धर्मः प्रवर्तते॥

अथवा

मरूः सुवर्णो न हि येन दृष्टः किं तेन दृष्टं कुहचित् सुदृश्यम्।
स्फुटं मरौ भान्ति सुमेरूशृङ्गाः शिलासु कृष्णा सुनते हि मृग्याः॥

3. अधोलिखितस्य पाठ्यपुस्तकात् पठितपद्यांशस्य सप्रसंङ्ग संस्कृते व्याख्या कार्या— 4

पृथिव्यां त्रीणि-रत्नानि जलमन्नं सुभावितम्।
मूढैः पाषाण-खण्डेषु रत्नसंज्ञा विधीयते॥

कृ. पृ. उ.

http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

अथवा

दुःखसागरे तरणीयम् कष्टपर्वते चरणीयम्।
विपत्तिविपिने भ्रमणीयम् लोकहितं मम करणीयम्॥

4. अधोलिखितस्य पाठ्यपुस्तकात् पठितनाट्यांशस्य सप्रसंङ्ग संस्कृते व्याख्या कार्या— 3

तापसी — भवतु, न मामय। गणयति (पार्श्वमवलोक्य) कोऽत्र ऋषिकुमाराणाम्? (राजानमवलोक्य) भद्रमुख, एहि तावत्! मेचयानेन डिम्भलीलया बाहयमानं बालमृगेन्द्रम्!

राजा — उपागम्य। (सस्मितम्) अभि भो महर्षिपुत्र!

तापसी — भद्रमुख! न खल्वयमृषिकुमारः।

राजा — आकारसंदृशं चेष्टितमेवास्य कथयति। स्थान-प्रत्ययातु वममेवंतर्किणः। (इति यथाभ्यर्भितमनुतिष्ठति)

अथवा

प्रतापः — (दीर्घ निःश्वस्य) न क्व अपि बन्धो! गन्तुं शक्यम् अपि तु न। पार्श्वे धनं नैव, न च सेना एव। अहं स्वदेशं कथं रक्षेयम? अस्मान् एव मनः दोलायितम् अस्ति।

भामाशाहः — महाराजा! यदा इमान् समाचारान् अशृव्वम् तथा हृदयं मे भग्नम् इव अभवत् (धनग्रन्थिं निर्दिश्य) इयं पुनः सम्पत्तिः कस्मै प्रयोजनाय? यदि ई दृशे एव अवसरे न इयम् उपयुज्येत!

प्रतापः — भवान् सत्यं वदति।

5. अधोलिखितेषु अष्टसु केषाञ्चन षट् प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतमाध्यमेन लिखत— ½×6=3

(i) 'मानस हंसः' इत्यस्य किं अर्थद्वयं कर्तु शक्यते?
(ii) कीदृर्शः तृर्णः मत्तदन्तिनः बध्यन्ते?
(iii) गङ्गदत्तस्य आश्रयः क्व आसीत्?
(iv) महाराणा प्रतापः कुत्र उपविष्टः आसीत्?
(v) कुत्र लज्जा व्यक्तव्या सुखार्थिना?
(vi) सूरजमल्लस्य औपचारिक-शिक्षा-विषये भवन्तः किं जानन्ति?
(vii) मरूमरीचिकां स्पष्टीकुर्वन्तु।
(viii) केशवानन्देन संस्कृत-पाठशाला कुत्र स्थापिता?

निर्देश—प्रश्न संख्या ६-९ पर्यन्तं रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्न निर्माणं कुरुत—

6. स्ततं <u>मनसा</u> स्मरणीयम्। 1
7. <u>तृणात्</u> क्षीरं संजायते। 1
8. <u>आत्महनन</u> महत्पापम् अस्ति। 1
9. भारतदेशः <u>दिव्यहिमालयेन</u> विभूषितः। 1

(X) संस्कृत–

http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

10. प्रश्नपत्रादतिरिच्य स्वपाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखत। 3

11. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा एतदाधारित-प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत—

मानव-जीवने श्रमस्य महत्त्वं सर्वे जना: जानन्ति। मानव: श्रममाश्रित्यैव सुखसमृद्धिं प्राप्नोति। जन: सुखं वाञ्छति, मनोरथं पूरभितुमभिलषति, जीवने समुन्नतिं कांक्षते, तत्सर्वस्य साधनं श्रममेव वर्तते। श्रम एवं मानवस्य स्वाभिमानं शारीरिक शक्ति न प्रसारयति, सर्वेषु कार्येषु तस्य दक्षतामावादयति। अतएव क्षमेणैव सर्वत्र साफल्यं मिलति। जनै सदा स: श्रम: कर्त्तव्य: मत: सम्पत्तेरुद्भवोभवति, येताहि व्यर्थ परिश्रमं कुर्वन् नर: पापभाक् भवति। प्रज्ञा: तुर्येऽपि वयसि परमं श्रमं न व्यजेयु:। यस्मिन् देशे जना: पूर्णश्रमपरायण: भवन्ति, तत्र वसुन्धरा: धनैधन्यै: पूर्णा विराजते। धिषणाश्रम-संयोग: सर्वकार्येषु सिद्धिद: भवति। अश्रमा घिषणा व्यर्था भवति तथा च अधिषण: श्रम: व्यर्थ: भवति। अतएव स्वस्थ लोकस्य चोन्ततेय सदैव श्रम: कर्त्तव्य:।

(क) अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। 1

(ख) यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरतु—

(अ) मानवजीवने कस्य महत्त्वं सर्वेजना: जानन्ति? 1

(ब) केनैव जीवने साफल्यं मिलति? 1

(स) मानव: कथं सुखसमृद्धिं प्राप्नोति? 1

(द) श्रम एव मानवस्य किम् प्रसारयति? 1

(य) किम् कुर्वन् नर: पापभक् भवति? 1

(ग) यथा निर्देशं प्रश्नान् उत्तरतु—

(अ) ''जन: सुखं वाञ्छति''—इत्यत्र कर्तृपदं किम् प्रयुक्तम्? 1

(ब) अस्मिन् गद्यांशे 'व्यजेयु:' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् प्रयुक्तम्? 1

(स) 'व्यर्थ परिश्रमम्' इत्यनयो: पदयो: विशेषणपदं किम्? 1

(द) प्रस्तुतगद्यांशे 'घिषण' इत्यस्य विलोमपदं किम् प्रयुक्तम्? 1

12. अधोलिखितपदयो: सन्धि-विच्छेद कृत्वा सन्धे: नामापि लिखत— 1+1=2

(अ) भवनम् (ब) वागीश:

13. अधोलिखितपदयो: संधि कृत्वा सन्धे: नामापि लिखत— 1+1=2

(अ) प्रति + एकम् (ब) सत् + चित्

14. अधोलिखित रेखांङ्कित-पदेषु समस्तपदानां विग्रहम् अथवा विग्रहपदानां समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत— 1+1+1=3

(i) <u>नीलकमलं</u> विनासर: न शोभते।

(ii) स: <u>प्रतिदिनं</u> देवालय गच्छति।

(iii) <u>पत्रं च पुष्पं</u> च समर्पयामि।

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

15. अधोलिखित रेखांङ्कित-पदेषु विभक्तिं तत् कारणं च लिखत— 1+1+1=3

(i) सः <u>प्रतापं</u> निकषा गत्वा उवाच। (ii) अलं <u>विवादेन</u>।

(iii) जनकः <u>पत्रेण</u> सह गच्छति।

16. कोष्ठकेषु प्रदत्त-प्रकृति प्रत्ययानुसारं शब्द-निर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानानि पूरमिभत्वा लिखत— 1+1=2

(i) विपत्तिविपिने .... । (भ्रम+अनीयर्)

(ii) सा .... बालिका अस्ति। (चञ्चल + टाप्)

17. अधोलिखित वाक्ययोः रेखांङ्कितपदेषु प्रकृतिं प्रत्ययं च पृथक् कृत्वा लिखत— 1+1=2

(i) नगरे <u>जनता</u> वसति। (ii) भामाशाहः इव <u>आगच्छन्</u> प्रतीयते।

18. मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत— 1+1+1=3

(उच्चैः, अवि, मा, इति)

(i) .... खल्वेतदवलम्ब्य। (ii) .... बालं परिष्यजते।

(iii) बाल .... हसति।

निर्देश—प्रश्न संख्या 19 - 21 पर्यन्तम् अधोलिखित वाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखत—

19. रामेण ग्रामः गम्यते। 1

20. सः पत्रं पठति। 1

21. बालकेन नाटकं दृश्यते। http://www.rbseonline.com 1

22. घटिका चित्रस्य सहायतया अङ्कानां स्थाने संस्कृतशब्देषु सम्प्रयलेखनं करणीयम् (रिक्तस्थाने) :

(क) 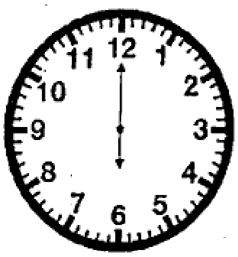

(ख) 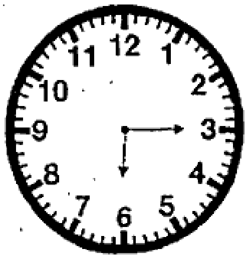

(क) बालकः .... वादने शयनं व्यजति। 1

(ख) सः .... वादने स्नानाय गच्छति। 1

23. अधोलिखितं वाक्यत्रयं शुद्धं कृत्वा लिखत— 1+1+1=3

(क) भवान् तत्र गच्छसि। (ख) सः मित्रस्य सह निवसति।

(ग) बालकं मोदकं रोचते।

24. स्वं 'अभिनव' मत्वा राजकीय-उच्च माध्यमिक विद्यालयः जयपुरस्य प्रधानाचार्य महोदयं एं द्विदिवसयो 'अवकाशार्थम्' प्रार्थनापत्रं लिखतु। ½×8=4

अथवा

(X) संस्कृत–

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

स्वस्य यात्राविषये मित्रं प्रति अधोलिखितपत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखत—

(वृक्षैः, भवतः, गन्तुम्, गतसप्ताहे, बीकानेरतः, वयं, एवं, नमस्ते)

प्रिय मित्र भास्कर।

सस्नेह ....

अहं मित्रैः सह शैक्षिकभ्रमणाय 'दार्जिलिङ्ग' इति पर्वतीयस्थलं गतवान्। अस्य स्थानस्य सौन्दर्यम् अद्भुतम् .... अस्ति। विशालैः .... सुसज्जिता इयं देवभूमिः एवं अस्ति। एवं प्रतीयते यत् .... अन्यस्मिन एव संसारे वसामः। इमं सुरम्य प्रदेश दृष्ट्वा इदम् असत्यम् एवं प्रतीयते यत् पर्वताः केवलं दूरतः एव रम्याः। पर्वताः तु सदैव रम्या एवं भवन्तिः अहं त्वया सह अपि एकवारं तत्र पुनः .... इच्छामि। आशा से आवां शीघ्रं गमिष्यावः। अधुना विरमामि।

सर्वेभ्यः मम नमस्कारः कथनीयः

.... मित्रम्

कृष्ण

25. मञ्जूषायाः उचितानि पदानि चित्वा अधोलिखितं द्वयोः सख्योः संवादं पूरयतु— ½×8=4

(तव, विद्यालयात्, केन्द्रीय विद्यालयात्, वयसि, कक्षायाम्, स्थानान्तरणवशात्, अहं, आगत)

क्षमा — स्वागतंमे अस्यां .... ।

शुभ्रा — धन्यवादाः .... ।

क्षमा — प्रियसखि! किं .... नाम?

शुभ्रा — मम नाम शुभ्रा अस्ति।

क्षमा — शुभ्रे! कस्मात .... आगता असि?

शुभ्रा — अहं मुम्बईनगरस्य .... आगता असि।

क्षमा — अहमपि कचकथापर्यन्तं तत्रैव अपठम्। पितुः .... अत्र अत्र आगता।

शुभ्रा — अहमपि अनेन एव कारणेन अत्र .... ।

क्षमा — अधुना त्वं कुत्र .... ?

शुभ्रा — अधुना .... कमलानगरे वसामि।

26. अधोलिखित षड्वाक्येषु केषांचन् चतुर्णां वाक्यानां संस्कृतभाषाया अनुवादं करोतु— 1×4=4

(i) वह दुष्ट पर क्रोध करता है। (ii) गंगा हिमालय से निकलती है।

(iii) राम के साथ सीता वन जाती है। (iv) वृद्ध पैर से लंगड़ा है।

(v) गुरू शिष्य पर क्रोध करता है। (vi) राजा ब्राह्मण को गाय देता है।

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

http://www.rbseonline.com

27. अधः चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायता संस्कृते षट् वाक्यानि रचयतु— ½×6=3

(दुगधदातृषु, कृषिप्रधाने, द्वौ, शृगौः, वसिष्ठ ऋषिः, अनेक वर्णाः, स्वभावेन)

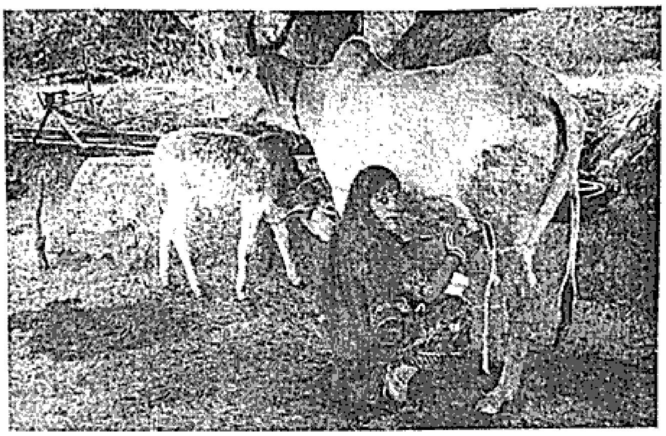

अथवा

(संसारे, दुःख, पवित्रं, स्वार्थतत्पराः, परेषां, प्रतिष्ठा)

(i) .... प्राणिनामुपकारः परोपकारोऽस्ति।

(ii) .... परोपकारः एव स गुणो विधते, येन मनुष्येतु सुखस्य

(iii) .... वर्तते। परोपकारेण एव हृदयं

(iv) .... सरलं, सरसं च भवति। सत्पुरूषाः कदापि

(v) .... न भवन्ति। ते परेषां दुःखं स्वीयं

(vi) .... मत्वा तन्नाशाय यतन्ते।

28. अधोलिखितवाक्यानि क्रमरहितानि सन्ति। यथा क्रमं संयोजनं कृत्वा लिखत—(कथा दृष्ट्या) ½×6=3

(i) मूषकः परिश्रमेण जालम् अकृन्तत्।

(ii) एकदा सः जाले बद्धः।

(iii) सिंहः जालात्-मुक्तः भृत्वा मूषकं प्रशंसन् गतवान।

(iv) एकस्मिन् वने एकः सिंह वसति स्म।

(v) सः सम्पूर्ण प्रयासम् अकरोत् परं बन्धनात् न मुक्तः।

(vi) तदा तस्य स्वरं क्षुत्वा एकः मूषकः तत्र आगच्छत्।

❒ ❒ ❒

http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com
http://www.rbseonline.com